

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ: Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Δήμητρα Μπαρμπούνη

Δρ Φιλοσοφίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

dbarmpounis@ppp.uoa.gr

Περίληψη: Η *Ποιητική του Αριστοτέλη* γραμμένη κατά τη “δεύτερη αθηναϊκή περίοδο του φιλοσόφου” σε ένα μικρό βιβλίο γύρω στο 347-342 παρά τα κενά στην επιχειρηματολογία του και τις φθορές του κειμένου η επίδραση του είναι ουσιαστική στους αιώνες που ακολούθησαν. Παρ’ όλη την εξέταση αισθητικών και φιλοσοφικών προβλημάτων δεν μπορούμε να μιλήσουμε για τη διαμόρφωση ενός συστήματος αισθητικής σ’ αυτή.

Ακολουθώντας ταξινομικό σύστημα επιχειρεί με την μέθοδο αυτή να ερευνήσει τα ουσιώδη γνωρίσματα του αντικειμένου. Μελετά την τέχνη της ποίησης Μελετά την τέχνη της *ποίησης* (ποιητική) ξέχωρα από την ηθική και την πολιτική, στην βάση των οποίων την είχε υποβάλει ο Πλάτων, θέτοντας το ερώτημα περί του γένους της ποιητικής τέχνης και των ειδών αυτού του γένους.

Θέτοντας ως βασική διάκριση ο Αριστοτέλης για τα τρία είδη “σκέψης” τη γνώση (*θεωρία*), την πράξη (*πράξις*) και τη δημιουργία (*ποίησης*) (βλ. *Τα μετά τα Φυσικά* VI Ε, 1 Τοπικά Ζ, 6) και υπ’ αυτήν την έννοια η ποιητική θα αποτελούσε την παραγωγική τέχνη, στην Ποιητική του ωστόσο ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τον όρο με στενότερη σημασία. Η δημιουργία για τον Αριστοτέλη αποτελεί κυρίως μίμηση ή αναπαράσταση αντικειμένων ή και γεγονότων. Η μιμητική τέχνη χωρίζεται σε δυο κατηγορίες: Στην τέχνη της μιμητικής οπτικών εμφανίσεων μέσω του χρώματος και του σχεδίου, στην τέχνη της μίμησης ανθρώπινων πράξεων μέσω του στίχου του τραγουδιού και του χορού (Ποιητική, κεφ. 1, 25). Μέσω της διάκρισης των δύο κατηγοριών η τέχνη της ποίησης διαφοροποιείται από την ζωγραφική βάσει του μέσου της λόγος-μελωδία-ρυθμός και από την έμμετρη ιστορία ή φιλοσοφία, χάρη στο αντικείμενο που μιμείται.

Στο ερώτημα που ο Αριστοτέλης θέτει για το ποια είναι η φύση της ποιητικής τέχνης η απάντηση που δίνει είναι τόσο κανονιστική όσο και περιγραφική: τα «τέσσερα αίτια» (βλ. *Φυσικά* II, vii). Τα τέσσερα αυτά αίτια δεν αναφέρονται στην Ποιητική αλλά στα *Μετά τα φυσικά* (V(Δ),ii), όπου ο Αριστοτέλης διακρίνει τα τέσσερα αίτια, στο παράδειγμα για το «υλικό» αίτιο είναι ο «χαλκός του ανδριάντα», το «μορφικό αίτιο» είναι η «διάταξη» ή ο «ουσιαστικός χαρακτήρας», το «ποιητικό» αίτιο είναι ο παραγωγικός παράγοντας, το «τελικό αίτιο» είναι ο σκοπός δηλαδή αυτό για το χάρη του υπάρχει κάτι». Για να κατανοήσουμε την ποιητική τέχνη θα πρέπει να εξετάσουμε αντικειμενικά τα συγκεκριμένα γνωρίσματα των υπάρχουσών τραγωδιών αλλά και «τις αιτίες της καλλιτεχνικής αρτιότητας και του αντιθέτου

της». Ο Αριστοτέλης ενδιαφέρεται να εξετάσει την βάση της κριτικής τους λόγους που θα αναφέρουμε για να υποστηρίξουμε την συγκριτική αξιολόγηση (πχ γιατί είναι δίκαιο να θεωρούμε τα έπη του Ομήρου και τον Οιδίποδα Τύραννο του Σοφοκλή ως αριστουργήματα τέχνης) καθώς και τις αιτιολογήσεις που μπορούν να προβληθούν ως απάντηση σε μια δυσμενή κριτική.

Θέτοντας ως στόχο μελέτης την αισθητική θα εξετάσουμε την λογική της μεθόδου και την σημασία των κυριότερων ιδεών του.

Λέξεις κλειδιά: ποιητική, αισθητικές θεωρίες Πλάτων, Αριστοτέλης.

ARISTOTELIAN PHILOSOPHY OF AESTHETICS AND ART: ARISTOTLE' S POETICS

Abstract: *Aristotle's Poetics*, written in a small book or even a collection of notes around 347-342, had a substantial impact on the following centuries. Despite the consideration of aesthetic and philosophical issues, we could not talk about the creation of an aesthetic system therein. However, through the consideration of what a theory of a literary kind attempted is, as well as through the indirect answers given both at Plato's and other philosophers' views, ideas founding aesthetical theories are being exported.

Following a classification system, Aristotle attempts to investigate the essential features of the object. He studies the art of poetry (*poitiki*), apart from ethics and politics, the problematic of which had been raised by Plato, posing the question of the genre of poetic art and the kinds of this genre.

Placing knowledge (theory), practice (praxis) and creation (poetry) as the principal distinction for the three kinds of "thought" (see *MetaPhysics* VI E, *Local Z*, 6) and in this context poetics would constitute the productive act, however Aristotle, in his *Poetics*, uses the term in a narrower meaning. Creation for Aristotle primarily constitutes imitation or representation of objects or facts. The mimetic art is divided into two categories: the art of imitating visual representations through color and design and the art of imitating human actions through the verse of a song and dance (*Poetics*, Chapter 1, 25). Through the distinction between the two categories, the poetic art is differentiated from painting, based on its means ratio-melody-rhythm, as well as based on the verse history or philosophy thanks to the object it imitates.

In the question raised by Aristotle on what the nature of poetry is, the answer is both normative and descriptive: the "four causes" (see. *Physics* II, vii). These four causes are not mentioned in *Poetics* but in *Metaphysics* [V(D), ii]. Aristotle distinguishes the four causes: in the example of "material" cause is the "bronze of the statute", the "formal" cause is the "pattern of form" or the "essential character", the "poetic" cause is the productive factor and the "final" cause is the purpose for the sake of which something exists". To understand the

poetic art, we must objectively examine the particular features of the existing tragedies, as well as the “causes of artistic excellence and its opposite”. Aristotle is interested in studying the basis of the review, the reasons we will mention to support the comparative assessment (for example why it is fair to consider Homer’s epic poems and Sofokle’s Oedipus as masterpieces), as well as the justifications that can be viewed as a response to an adverse criticism.

Setting the examination of aesthetics as our purpose, we will examine the logic in the process and the importance of his main ideas.

Keywords: poetics, aesthetic theories, Plato, Aristotle.

Η *Ποιητική του Αριστοτέλη* γραμμένη κατά τη “δεύτερη αθηναϊκή περίοδο του φιλοσόφου” σε ένα μικρό βιβλίο γύρω στο 347-342, παρά τα κενά στην επιχειρηματολογία και τις φθορές του κειμένου είχε ουσιαστική επίδραση στους αιώνες που ακολούθησαν. Παρ’ όλη επίσης την εξέταση αισθητικών και φιλοσοφικών προβλημάτων δεν μπορούμε να μιλήσουμε για τη διαμόρφωση ενός συστήματος αισθητικής σ’ αυτή.

Στο έργο αυτό, έτσι όπως αναθεωρήθηκε από τον ίδιο τον Αριστοτέλη ή από μαθητή του φιλοσόφου, και παρά τις φθορές του κειμένου διακρίνονται κενά στην επιχειρηματολογία. Αλλά ούτε και σε άλλα έργα του φιλοσόφου σωζόμενα ή μη όπως στον διάλογο *Περί ποιητών*, που δεν διασώζεται, παρά την αισθητική και φιλολογική εξέταση δεν διακρίνεται κάποιο σύστημα αισθητικής. Ακόμη όμως και αν δεν γνωρίζουμε επακριβώς τι εννοούσε ο φιλόσοφος, γνωρίζουμε την επίδρασή του στην διαμόρφωση της μεταγενέστερης ιστορίας της αισθητικής και λογοτεχνικής κριτικής.

Ακολουθώντας ταξινομικό σύστημα επιχειρεί με την μέθοδο αυτή να ερευνήσει τα ουσιαώδη γνωρίσματα του αντικειμένου. Μελετά την τέχνη της ποίησης ξεχωρα από την ηθική και την πολιτική, στην βάσανο των οποίων την είχε υποβάλει ο Πλάτωνας, θέτοντας το ερώτημα του γένους της ποιητικής τέχνης και των ειδών αυτού του γένους.

Θέτοντας λοιπόν ως βασική διάκριση ο Αριστοτέλης για τα τρία είδη “σκέψης” τη γνώση (θεωρία), την πράξη (πράξις) και τη δημιουργία (ποίησις) (βλ. *Μετά τα φυσικά* VI E, 1· *Τοπικά* Z, 6) και υπ’ αυτήν την έννοια η ποιητική θα αποτελούσε την παραγωγική τέχνη. Στην Ποιητική του ωστόσο ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τον όρο με στενότερη σημασία. Η δημιουργία για τον Αριστοτέλη δεν είναι πάντοτε κυρίως μίμηση ή αναπαράσταση αντικειμένων ή και γεγονότων. Η μιμητική τέχνη χωρίζεται σε δυο κατηγορίες: στην τέχνη της μιμητικής οπτικών εμφανίσεων μέσω του χρώματος και του σχεδίου και στην τέχνη της μίμησης ανθρώπινων πράξεων μέσω του στίχου του τραγουδιού και του χορού (*Ποιητική*, κεφ. 1, 25). Μέσω της διάκρισης των δύο κατηγοριών η τέχνη της ποίησης διαφοροποιείται από την ζωγραφική βάσει του μέσου της, λόγος-μελωδία-ρυθμός και από την έμμετρη ιστορία ή φιλοσοφία χάρη στο αντικείμενο που μιμείται.

Στο ερώτημα που ο Αριστοτέλης θέτει για το ποια είναι η “φύση” της ποιητικής τέχνης η απάντηση που δίνει είναι τόσο κανονιστική όσο και περιγραφική: τα «τέσσερα αίτια» (βλ.

Φυσικά II, vii). Τα τέσσερα αυτά αίτια δεν αναφέρονται στην *Ποιητική* αλλά στα *Μετά τα φυσικά* (V(Δ), ii) ο Αριστοτέλης διακρίνει τα τέσσερα αίτια, στο παράδειγμα για το «υλικό» αίτιο είναι ο «χαλκός του ανδριάντα», το «μορφικό αίτιο» είναι η «διάταξη» ή ο «ουσιαστικός χαρακτήρας», το «ποιητικό» αίτιο είναι ο παραγωγικός παράγοντας, το «τελικό αίτιο» είναι ο σκοπός δηλαδή αυτό που για χάρη του υπάρχει κάτι. «Αίτιο σημαίνει από μια άποψη το υλικό συστατικό [ενυπάρχον] από το οποίο γεννιέται κάτι: ο χαλκός του ανδριάντα, το ασήμι του ποτηριού και τα γένη τους· 2 η μορφή [είδος] ή διάταξη [παράδειγμα] ενός πράγματος, δηλαδή ο λόγος που εξηγεί τον ουσιαστικό χαρακτήρα [τι ήν είναι] αυτού του πράγματος και τα γένη αυτού του λόγου λ.χ. οι παράγοντες στην οκτάβα βασίζονται στην αναλογία του δυο προς ένα και, γενικά, στον αριθμό ... 3 το ποιητικό αίτιο [όθεν] που παράγει την πρώτη μεταβολή ή κατάσταση ημερίας: μια απόφαση ευθύνεται για ένα σχέδιο, ένας πατέρας γεννά το παιδί του και, γενικά, όποιος κάνει είναι αίτιος αυτού που έκανε και κάθε ποιητικό αίτιο προκαλεί κάποια μεταβολή· 4 ο σκοπός [τέλος], δηλαδή ο λόγος για τον οποίο [το ού ένεκα] γίνεται κάτι, λ.χ., η υγεία για τον περίπατο. Αν μας ρωτήσουν «Γιατί κανείς περίπατο» απαντάμε «για να είμαι υγιής» και μ' αυτό που είπαμε πιστεύουμε ότι έχουμε εξηγήσει [αποδεδωκέναι το αίτιον] την ενέργειά μας. *Μτφρ. Δ, 2 [Σ.τ..Επ.]*

Ο Αριστοτέλης θα ασχοληθεί κυρίως με τα δυο είδη της ποιητικής τέχνης το δράμα-τραγωδία ή κωμωδία-και την επική ποίηση· με σαφέστατη διάκριση κριτηρίου τραγωδίας και έπους έναντι της κωμωδίας την σοβαρότητα ή θλιβερότητα των δρώμενων καθώς και μεταξύ τους με τον τρόπο ή μέθοδο απόδοσης του θέματος δραματικού ή αφηγηματικού.

Η ποιητική τέχνη θα πρέπει επομένως να εξεταστεί βάσει των αντικειμενικών συγκεκριμένων γνωρισμάτων των υπαρχουσών τραγωδιών αλλά και «τις αιτίες της καλλιτεχνικής αρτιότητας και του αντιθέτου της» (κεφ 25, 1462b, 17). Ο Αριστοτέλης ενδιαφέρεται να εξετάσει την βάση της κριτικής, τους λόγους που θα αναφέρουμε για να υποστηρίξουμε την συγκριτική αξιολόγηση (πχ γιατί είναι δίκαιο να θεωρούμε τα έπη του Ομήρου και Οιδίποδα Τύρανο του Σοφοκλή ως αριστουργήματα τέχνης) καθώς και τις αιτιολογήσεις που μπορούν να προβληθούν ως απάντηση σε μια δυσμενή κριτική.

Έχοντας θέσει ως στόχο της μελέτης αυτής την αισθητική θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε την λογική της μεθόδου και την σημασία των κυριότερων ιδεών του.

Δεν θα μπορούσαμε ωστόσο να δώσουμε έναν δόκιμο ορισμό του είδους που αναζητούμε, αν δεν μπορούσαμε να προσδιορίσουμε τη λειτουργία του ή το σκοπό του (τέλος) δηλαδή το τελικό αίτιό του. Η μέθοδος αυτή αν και δεν παρατίθεται ρητά από τον Αριστοτέλη στην *Ποιητική* του, πρέπει όμως να είναι παρόμοια με την μέθοδο που χρησιμοποιεί στα *Ηθικά Νικομάχεια* προκειμένου να προσδιορίσει τον [υπέρτατο] σκοπό, ή το αγαθό, του ανθρώπινου βίου. Υπό αυτήν την έννοια η μελέτη των τραγωδιών θα έπρεπε να δείξει ποια είναι η «οικεία ηδονή της τραγωδίας» (κεφάλαια 14, 23, 26). Ο Αριστοτέλης διατυπώνει δύο υποθέσεις. Πρώτον η μίμηση είναι φυσική στον άνθρωπο και η αναγνώρισή της ευχάριστη. Δεύτερον η «μελωδία και ο ρυθμός» είναι σύμφυτα στον άνθρωπο. Και οι δυο αυτές υποθέσεις που

ωστόσο δεν αναπτύσσονται από τον Αριστοτέλη επαρκώς κυρίως η δεύτερη οδηγούν όμως σε μονοπάτια σκέψεων και θα πρέπει να εξεταστούν ξεχωριστά.

Στον άνθρωπο λοιπόν η αναγνώριση μιας απομίμησης του επιφέρει χαρά επειδή η αναγνώρισης της είναι μια ειδική περίπτωση μάθησης. Η μάθηση προκαλεί λοιπόν την ηδονή άρα και όλα όσα συνδέονται μαζί τους πρέπει να είναι ευχάριστα όπως π.χ ένα γλυπτό ως έργο επιτυχημένης μίμησης ακόμη και αν το αντικείμενό του δεν είναι ευχάριστο. Ο συλλογισμός ότι το ομοίωμα και το αντικείμενό του ταυτίζονται, έχει σαν αποτέλεσμα ότι μαθαίνουμε κάτι και είναι αυτό που προκαλεί ευχαρίστηση (Ρητορική, I, xi, 1371b).

Εντός του πλαισίου της γενικής αριστοτελικής επιστημολογίας η θέση αυτή απέχει κατά πολύ από την θέση του Πλάτωνα, ο οποίος δεν αποδίδει στην τέχνη καμία γνωστική αξία. Αριστοτέλης και Πλάτων συμφωνούν ωστόσο ότι η γνήσια γνώση δεν αφορά τα επιμέρους (το καθ' έκαστον), αλλά το «καθόλου» (Μετά τα φυσικά XI (K), i VII (Z), xi). Και αν τα καθόλου θεωρηθούν υπερβατικές μορφές σύμφωνα με την φιλοσοφία του Πλάτωνα, τότε απέχουν πολύ από τα έργα του χαρακτή ή του σχεδιαστή. Κατά Αριστοτέλη ωστόσο τα καθόλου υπάρχουν μόνο μέσα στις ουσίες που ο σχεδιαστής τα απομονώνει και τα αναπαραγάγει σ' ένα άλλο μέσο. Η τέχνη είναι κατ' ουσία γνώση ή τουλάχιστον η απόλαυση που προσφέρει ανήκει στην ίδια τάξη με την ευχαρίστηση που νιώθουμε όταν μαθαίνουμε κάτι.

Η ειδοποιός διαφορά θα πρέπει ωστόσο να αναζητηθεί στο αντικείμενο της μίμησης ως βασικότερο χαρακτηριστικό της τραγωδίας αφού αφήσουμε κατά μέρος για λίγο την επική ποίηση. Ο Αριστοτέλης λέει ότι οικεία ηδονή της τραγωδίας «είναι η ευχαρίστηση που προέρχεται από τον οίκτο και το φόβο μέσω της μίμησης» (κεφ 14, 1453b 14). Δεν γίνεται ωστόσο απολύτως σαφές το νόημα της θέσης αυτής. Ίσως ο Αριστοτέλης να εννοεί ότι οι βαρυσήμαντες («σοβαρές») πράξεις της τραγωδίας είναι πιο σπουδαίες από όλες και η ευχαρίστηση που νιώθουμε όταν βλέπουμε μια μίμησή τους, και υπό αυτή την έννοια μαθαίνουμε για αυτές, ίσως είναι πιο έντονη από όλες τις ηδονές που προκαλεί η μίμηση.

Η σύζευξη αυτών των συναισθημάτων αποτελεί γνώρισμα της σοβαρής ποίησης περιλαμβανομένου του έπους και της τραγωδίας που για τον Αριστοτέλη έχουν το ίδιο συγκινησιακό αποτέλεσμα δίνοντας ωστόσο προβάδισμα στην τραγωδία ως πληρέστερου συγκινησιακού αποτελέσματος από ότι το έπος, στην Ρητορική του μάλιστα (III, v, viii) ορίζονται ως είδη πόνου: ο οίκτος πχ είναι «ένα είδος πόνου που προκαλείται από τη θέα ενός ανθρώπου που αναξιοπαθεί» (III, vii, 2). Πως όμως είναι δυνατόν να υπάρξει ηδονή που «προέρχεται από οίκτο και το φόβο», «μέσω της μίμησης»;

Η παρατήρηση του Αριστοτέλη στο τέταρτο κεφάλαιο «Υπάρχουν πράγματα που μας προξενούν λύπη όταν τα βλέπουμε όπως είναι, αλλά μας ευχαριστεί να βλέπουμε τις πιο ακριβής αναπαραστάσεις τους: για παράδειγμα, ομοιώματα των πιο ευτελών ζώων ή πτωμάτων» (1448b 11) ενώ παρόμοιος ισχυρισμός διατυπώνεται και στην Ρητορική I, xi, καθώς και στο *Περί ζώων Μορίων* I, v ίσως να δίνει την απάντηση ότι όσο και αν είναι οικτρά και φοβερά τα συμβάντα μέσα στην τραγωδία, η οδυνηρότητα των συναισθημάτων που προκαλούν δεν

μπορεί να καταστρέψει την ευχαρίστηση που προέρχεται απλώς και μόνο από το γεγονός ότι πρόκειται για μίμηση, μίμηση πραγμάτων σημαντικών και ενδιαφερόντων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ωστόσο ο Αριστοτέλης κάνει μια δεύτερη υπόθεση για την ευχαρίστηση που προκαλεί η τραγωδία: απολαμβάνουμε τη μελωδία και το ρυθμό. Ο φιλόσοφος δεν αναλύει περαιτέρω.

Ως σύνδεση ανάμεσα στα δυο μέρη της Ποιητικής θα μπορούσαμε να εξετάσουμε τον πιο γνωστό απ' όλους τους ορισμούς που έδωσε ο φιλόσοφος για την ηδονή στα Ηθικά Νικομάχεια (Κ). Οι ηδονές διαφέρουν ειδολογικά, ανάλογα με τη δραστηριότητα που ολοκληρώνουν· κάθε δραστηριότητα έχει την «οικία ηδονή» της. «Οι ηδονές αυξάνουν τις δραστηριότητες και ό,τι αυξάνει ένα πράγμα του προσιδιάζει» (Κ, 5). Η αισθητική αντίληψη είναι δραστηριότητα, όπως ακριβώς η θέαση ενός γλυπτού, η σκέψη ή ο διαλογισμός πχ το να διαβάσουμε ή να ακούσουμε στίχους του Ομήρου, όλα αυτά έχουν τις «οικείες ηδονές» τους. «Κάθε μορφή αισθητηριακής αντίληψης (αίσθησις) επιτελείται ενεργά σε σχέση με το αντικείμενό της και επιτελείται ολοκληρωμένα όταν το όργανό της βρίσκεται σε καλή κατάσταση και το αντικείμενό της είναι το καλύτερο από όσα μπορούμε να αντιληφθούμε με τις αισθήσεις μας... Από όλα αυτά βγαίνει το συμπέρασμα ότι σε κάθε μορφή αισθητηριακής αντίληψης η καλύτερη δραστηριότητα είναι εκείνη όπου το όργανο βρίσκεται στην καλύτερη κατάσταση και το αντικείμενο είναι το καλύτερο απ' όλα τα αντικείμενα που υπάρχουν σ' αυτήν, οπότε η δραστηριότητα αυτή θα είναι η πιο ολοκληρωμένη» (Κ, 4).

Ο άνθρωπος λοιπόν νιώθει την μεγαλύτερη ένταση όταν το αντικείμενο της εμπειρίας είναι «το καλύτερο» ή το «το αξιότερο», που θα μπορούσε να μεταφραστεί διαφορετικά ως «το ωραιότερο». Στην εμπειρία του τραγικού αυτό ισχύει πάνω από όλα. Στο έβδομο κεφάλαιο της Ποιητικής (1450b 35) ο Αριστοτέλης αναφέρει «ένα ωραίο πράγμα είτε πρόκειται για ζωντανό πλάσμα είτε για δομή που αποτελείται από μέρη, πρέπει να έχει όχι μόνο κανονική διάταξη αυτών των μερών, αλλά και οι διαστάσεις του να μην είναι συμφοματικές - γιατί το ωραίο έγκειται στο μέγεθος και στη διάταξη...» ενώ στα *Μετά τα φυσικά* XIII (Μ),iii, αναφέρει «οι κύριες μορφές του ωραίου είναι η τάξη, η συμμετρία και το ορισμένο». Την αρχή αυτή θα την εφαρμόσει και στην τραγωδία. Σε μερικά σημεία της Ποιητικής του ωστόσο ο όρος καλλίστη φαίνεται να είναι συνώνυμος των όρων «καλύτερη», «ανώτερη» ή «καλλιτεχνικά αρτιότατη» (βλ., κεφ 13, 1452b 31, 1453a 19, 23· πρβλ. καλώς, κεφ. Ι, 1447a 10). Ο Αριστοτέλης δεν θεωρεί δηλαδή το ωραίο ως ειδική ποιότητα, ξεχωριστή από την καλλιτεχνική αρτιότητα, αλλά ικανή να συμβάλει σ' αυτήν. Για τον Αριστοτέλη οι όροι «ωραία τραγωδία» και «καλλιτεχνικά έργα τραγωδία» να είναι συνώνυμοι.

Ο όρος καλλίστη για τον Αριστοτέλη είναι κατηγορημα που αναφέρεται στην αισθητική αξία και εφαρμόζεται στις τραγωδίες τις άξιες επαίνου. Επιχειρεί να αποδείξει λοιπόν ότι μια καλή τραγωδία έχει «κανονική διάταξη» όπως εντέλεια, σωστές αναλογίες και μέτρο. Η εποποιία, πχ, πρέπει να επικεντρώνεται σε μια ολοκληρωμένη δράση, «έτσι, ώστε σαν ένα ακέραιο πλάσμα (ζώνον) να προκαλεί την οικεία ηδονή» (κεφ. 23, 1459a 20·) η ίδια αναλογία εμφανίζεται στο Φαίδρο του Πλάτωνα, 264c. Την οργανική ενότητα και τάξη θα μπορούσε να ισχυριστεί η τέχνη της μίμησης ότι την προσφέρει-κάτι που η τέχνη της σοβαρής ποίησης έχει

κοινό με την τέχνη της ζωγραφικής επειδή όμως η τραγωδία διαδραματίζεται στο χρόνο το πετυχαίνει όμως με τον δικό της τρόπο και βαθμό και είναι η ίδια μια πλήρης πράξη, με αρχή, μέση και τέλος (κεφ 7).

Ο Αριστοτέλης συνάγει τα κριτήρια με τα οποία κρίνει τα γνωρίσματα εκείνα της τραγωδίας που της επιτρέπουν να επιτελεί αυτή τη λειτουργία πιο αποτελεσματικά βάση των συμπερασμάτων για το σκοπό (ή τη λειτουργία) της τραγωδίας. Αφού λοιπόν πχ η εντέλεια της τραγωδίας είναι η καμπύλη της κίνησή της προς την ολοκλήρωση, η πλοκή (μύθος) ή «πορεία των γεγονότων» έχει τη μεγίστη σπουδαιότητα αποτελεί τον άμεσο «σκοπό» ή «σαν να λέγαμε, την ψυχή της τραγικής τέχνης» (κεφ. 6, 1450a 39). Η εξέλιξη της πλοκής «πρέπει να απορρέει από την ίδια τη δομή της πλοκής, με τέτοιο τρόπο ώστε, ως αποτέλεσμα των όσων προηγήθηκαν, να έπεται ότι είναι αναγκαίο ή πιθανό να συμβούν αυτά τα συγκεκριμένα πράγματα» (κεφ. 10, 1452a 19).

Αν προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε κάποιες από τις πιο γνωστές και συγχρόνως αιγιματικές παρατηρήσεις του Αριστοτέλη σχετικά με την πιθανότητα και την αναγκαιότητα, όπως όταν μας λέει ότι «είναι φανερό, επίσης, ότι έργο του ποιητή δεν είναι να μας λέει τι συνέβη, αλλά τι είδους πράγματα μπορούν να συμβούν» (1451a 36) και για αυτό η συγγραφή ποιητικών έργων είναι πιο φιλοσοφική δραστηριότητα και πρέπει να λαμβάνεται σοβαρότερα από ό,τι η συγγραφική ιστορικών έργων· γιατί η ποίηση μας μιλάει μάλλον για τα καθόλου, ενώ η ιστορία για τα επιμέρους. «Καθόλου» σημαίνει: τι είδους πράγματα λέει ή κάνει συνήθως ένας ορισμένος τύπος ανθρώπου κατά την πιθανή ή αναγκαία ακολουθία των πραγμάτων και σ' αυτό αποβλέπει η ποιητική σύνθεση... ενώ «επιμέρους» είναι τι έπραξε ή τι έπαθε, λ.χ ο Αλκιβιάδης (κεφ 9, 1451b 3). Η σημαντική αυτή παρατήρηση του Αριστοτέλη για το νοητικό περιεχόμενο της ποίησης και υπό αυτή την έννοια απαντά έμμεσα στις κυριότερες αντιρρήσεις του Πλάτωνα εναντίον της. Ο Αριστοτέλης ασκεί επίσης κριτική στην υφή και δείχνει το δρόμο-αν όχι στα κεφάλαια 20-22 της Ποιητικής που ίσως και τα μην γράφτηκαν από τον ίδιο, τότε στην Ρητορική-για την αυστηρή και ενδελεχή ανάλυση του γλωσσικού επιπέδου της ποίησης. Και από τις δυο αυτές απόψεις ο Αριστοτέλης, με το μεγάλο ενδιαφέρον του για τη δομή και τη γλωσσική υφή άσκησε τεράστια επίδραση στους μελετητές της ρητορικής και τους κριτικούς της Αναγέννησης και των αρχών της νεότερης εποχής.

Έχοντας αφήσει στην τελική μας εξέταση την έννοια της «κάθαρσης» ίσως την πιο δύσκολη από όλες. Ο όρος αυτός εμφανίζεται μόνο μια φορά με την μορφή κάθαρσιν στον αριστοτελικό ορισμό της τραγωδίας (*Ποιητική*, κεφ 6, 1449b 28) *δι' έλέου καί φόβου περαίνουσα τήν τών τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν* δηλαδή μέσα από τον οίκτο και το φόβο πραγματοποιεί την κατάλληλη κένωση αυτών των συναισθημάτων. Και πάλι, η αιγιματική γραμματική κατασκευή (ιδιαίτερα η φράση των τοιούτων παθημάτων) προκαλεί διαφωνίες για τον αν ο Αριστοτέλης εννοεί ότι αυτές που θεραπεύονται ή εξαγνίζονται είναι μόνο αυτές οι δυο τραγικές συγκινήσεις του φόβου και του οίκτου ή οι συγκινήσεις γενικά.

Εκείνο που φοβόνταν περισσότερο ο Πλάτων και που αποτελεί και τη δεύτερη βασική αντίρρηση του εναντίον της ποίησης μήπως δηλαδή γίνει κακό παράδειγμα για την αθηναϊκή

νεολαία ήταν η ιδέα ότι οι καλοί άνθρωποι δυστυχούν και οι φαύλοι ευτυχούν. Η απάντηση που δίνει ο Αριστοτέλης μπορεί να ερμηνευτεί ως εξής: δεν χρειάζεται ηθική λογοκρισία των έργων, αλλά μόνο αισθητική λογοκρισία.

Βιβλιογραφία

- Aristotle and Ross, William D. (trans). *Metaphysics*. vol. 8 Oxford: Clarendon Press, 1908.
- Aristotle and Oswald, Martin (trans). *Nicomachean Ethics*. New York: Library of Liberal Arts, 1962.
- Aristotle and Barker, Ernest (trans). *Politics*. New York: Oxford University Press, 1948.
- Aristotle and Fresse, J. H. (trans). *Rhetoric*. London: Loeb Library, 1939.
- Beardsley, M.C. (1966). *Aesthetics from Classical Greece to the Present; a Short History*. New York: Macmillan.
- Butcher, Samuel Henry. (1907). *Aristotle's theory of poetry and fine art*. London: Macmillan.
- Else, Gerald F. (1957). *Aristotle's Poetics: The Argument*. London: Oxford University Press.
- Marshall, John S. *Art and Aesthetic in Aristotle*. JSTOR: The Journal of Aesthetic and Art Criticism. XII (December 1953): 228-31 .
- Συκουτρής, Ιωάννης (2011). *Περί ποιητικής Αριστοτέλους*. Μτφρ. Μέναδρος Σίμος, Εκδόσεις Εστία, Απρίλιος.